

Tomasz Felczak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

CHARAKTER STRATEGII MAJĄTKU OBROTOWEGO W ZALEŻNOŚCI OD TYPU I WIELKOŚCI EKONOMICZNEJ GOSPODARSTWA ROLNICZEGO

*THE NATURE OF STRATEGIES OF CURRENT ASSETS DEPENDING ON
THE ECONOMIC SIZE AND TYPE OF FARM PRODUCTION*

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolnicze, płynność finansowa, strategie płynności finansowej
Key words: farm, liquidity, liquidity strategy

Synopsis. W opracowaniu zaprezentowano identyfikację i interpretację charakteru strategii majątku obrotowego, stanowiącej strategię cząstkową strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko, w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw oraz typu prowadzonej produkcji rolniczej. Badaniem objęto wszystkie gospodarstwa stanowiące próbę badawczą polskiego FADN. Okres badawczy obejmował rok 2008. Charakter stosowanej w gospodarstwach rolniczych strategii aktywów obrotowych w ujęciu dochód – ryzyko wykazywał zróżnicowanie w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw i typu prowadzonej produkcji.

Wstęp

Funkcjonowanie gospodarstwa rolnego, które jest specyficznym połączeniem przedsiębiorstwa produkcyjnego i gospodarstwa domowego, podlega sztywnym regułom i prawidłowościom dyktowanym przez czynniki zewnętrzne. Długoterminowy rozwój przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolniczego bezpośrednio zależy od zmian w majątku trwałym, jednak bieżące funkcjonowanie jednostki zależy od struktury majątku obrotowego i źródeł jego finansowania [Ryś 2003]. Właściwy poziom aktywów operacyjnych stanowi o wartości generowanej dla właściciela w procesie produkcji. Niski poziom aktywów operacyjnych wiąże się z większym udziałem aktywów obrotowych z których poza utrzymaniem ciągłości cyklu produkcyjnego właściciel nie uzyskuje większych przychodów. Jednak zbyt wysoki poziom aktywów trwałych niedopasowany do możliwości jego „nasylenia” środkami obrotowymi, może być nieracjonalny [Wasilewski 2004]. Rozwiązaniem problemu jest wyznaczenie optymalnego poziomu zarówno aktywów obrotowych, jak i operacyjnych. Zagadnienie to pojawia się w ramach strategii płynności finansowej, które tworzy się stosując ujęcie dochód-ryzyko oraz ujęcie harmonizacji.

W ujęciu dochód-ryzyko strategia płynności finansowej wynika z potrzeby pogodzenia dwóch przeciwstawnych celów jakie stoją przed przedsiębiorstwem: po pierwsze, maksymalizacji wartości dla właścicieli, co stwarza potrzebę odpowiedniego poziomu i struktury kapitału obrotowego, a po drugie, minimalizacji ryzyka utraty płynności finansowej, którego przyczyną jest niewystarczający poziom i struktura wewnętrzna kapitału obrotowego [Wędzki 2003]. Charakterystyczną cechą strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko jest prezentacja skrajnych modelowych strategii, co pozwala pokazać odmienność celów, jakim służą [Kubiak 2005]. W ujęciu dochód-ryzyko strategia wyznaczana jest na podstawie strategii cząstkowych takich, jak: strategia majątku obrotowego, finansowania majątku obrotowego oraz majątkowo-finansowa.

Strategia cząstkowa majątku obrotowego w ramach koncepcji dochód-ryzyko umożliwia określenie charakteru podejścia do zarządzania majątkiem obrotowym i operacyjnym stosowanego przez zarządzających. Porównanie właściwych wskaźników do średniej (benchmarku) pozwala zaklasyfikować podmioty w zależności od nastawienia na generowanie wartości dla właścicieli lub zachowanie bezpieczeństwa w zakresie płynności finansowej.

Cel i zakres badań

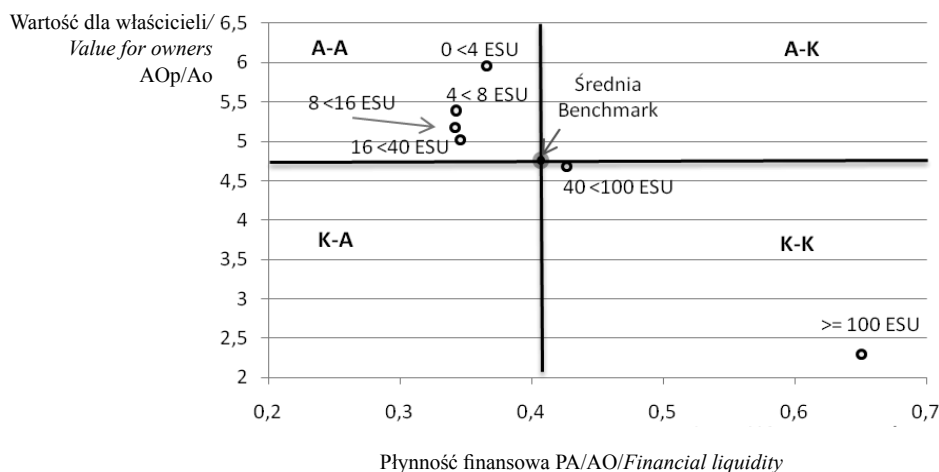
Celem artykułu była identyfikacja i interpretacja charakteru strategii majątku obrotowego, stanowiącej strategię cząstkową strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko, w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw oraz typu prowadzonej produkcji rolniczej.

Wykorzystany materiał liczbowy do badania gospodarstw rolniczych pochodził z bazy europejskiego systemu zbierania danych rachunkowych z gospodarstw (FADN), przy tym badana grupa obejmowała 12 305 indywidualnych gospodarstw oraz 172 gospodarstwa osób prawnych. Próba gospodarstw rolnych była statystycznie reprezentatywną próbą pod względem typu rolniczego i klasy wielkości ekonomicznej oraz dla pola obserwacji Polskiego FADN liczącego 753 253 gospodarstwa towarowe w Polsce [Goraj, Osuch i in. 2009]. Dane rachunkowe obejmowały 2008 rok i pochodziły z rocznych bilansów gospodarstw rolniczych.

W celu określenia charakteru nastawienia struktury majątku na wartość dla właściciela obliczono wskaźnik poziomu majątku operacyjnego definiowany, jako stosunek aktywów operacyjnych do aktywów obrotowych. W zakresie płynności finansowej zastosowano wskaźnik płynności majątku obrotowego, który określany jest poprzez relację środków pieniężnych, będących do dyspozycji jednostki, do aktywów obrotowych. Z racji na specyfikę kategorii danych występujących w ramach FADN, środki pieniężne zastąpione zostały pozycją „pozostałe aktywa obrotowe”, która obejmuje szerszą grupę aktywów obrotowych. W skład pozostałych aktywów obrotowych wchodzi m.in. środki pieniężne w kasie i na rachunku bankowym, należności, udziały gospodarstwa rolnego w jednostkach rolniczych [Goraj, Osuch i in. 2009].

Wyniki badań

Na rysunku 1 wyznaczono metodą graficzną charakter strategii majątku obrotowego w ujęciu dochód-ryzyko występujący w gospodarstwach rolniczych pogrupowanych według wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 40 ESU stwierdzono agresywny charakter strategii aktywów obrotowych. Świadczy to o stosunkowo niższym niż średni udziale najbardziej płynnych aktywów w aktywach obrotowych oraz o wyższym stosunku aktywów operacyjnych do aktywów obrotowych ogółem niż obserwowany w grupie. Zarządzający gospodarstwami rolniczymi o wielkości powyżej 40 ESU stosowali konserwatywne podejście zarówno w obszarze wartości dla właściciela, jak i płynności finansowej. Znaczne oddalenie punktu reprezentującego gospodarstwa największe świadczy o wysokiej skali konserwatywności zarządzających tymi jednostkami. Zaistniała zależność wskazuje, iż w mniejszych gospodarstwach aktywa operacyjne obejmujące: ziemię rolniczą, budynki gospodarstwa rolnego, nasadzenia leśne oraz maszyny i urządzenia, a także zwierzęta stadą podstawowego [Osuch i in. 2009], odpowiadały w znacznej mierze za wartość majątku tych podmiotów. Natomiast wraz ze wzrostem skali produkcji rosło znaczenie poziomu najbardziej płynnych aktywów. Wyższy poziom produkcji obok zaplecza technicznego pociągał za sobą konieczność utrzymania odpowiedniego poziomu płynnych aktywów w celu zabezpieczenia procesu produkcji.

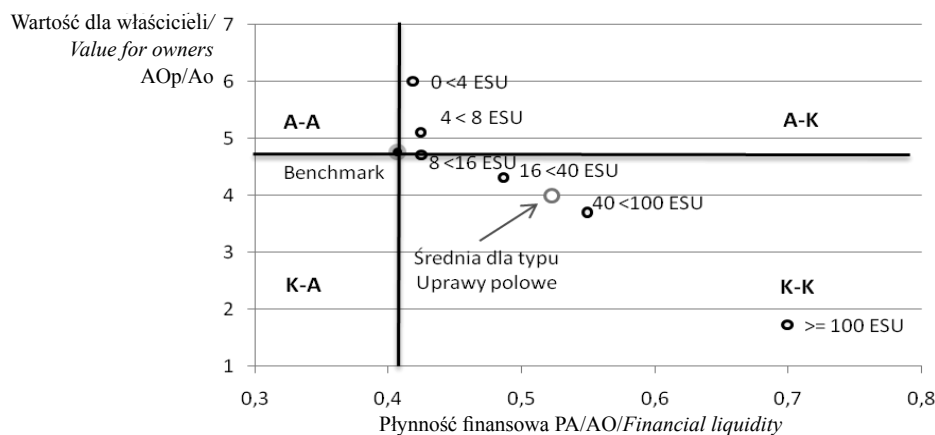
Rysunek 1. Strategia aktywów obrotowych w polskich gospodarstwach rolniczych

Figure 1. Strategy of current assets in Polish farms

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Gospodarstwa o typie uprawy polowe w porównaniu do średniej całej populacji charakteryzowały się konserwatywną strategią majątku obrotowego w ujęciu dochód-ryzyko (rys. 2). Poziom pozostałych aktywów operacyjnych w stosunku do aktywów obrotowych ogółem bez względu na wielkość gospodarstw o typie uprawy polowe był wyższy niż w całej populacji badanych gospodarstw. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej odnotowano spadek relacji aktywów operacyjnych do aktywów obrotowych ogółem. Tylko w gospodarstwach o wielkości 2-8 ESU ziemia stanowiła istotny element majątku gospodarstwa rolniczego. W gospodarstwach

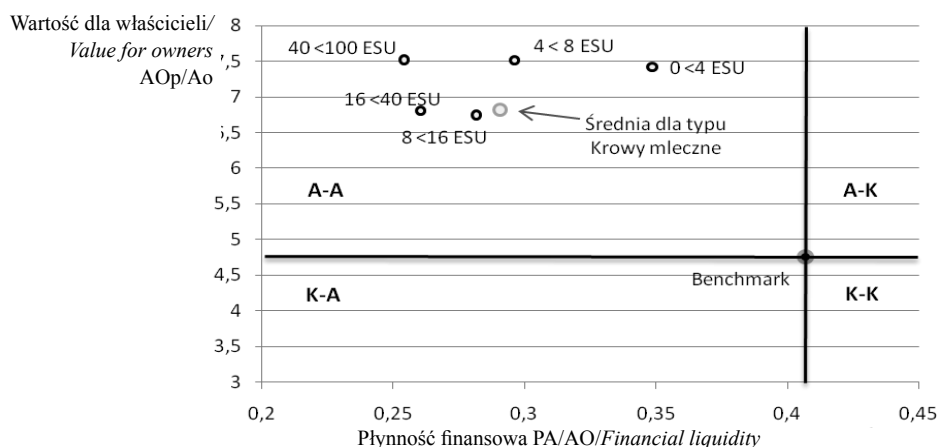
Rysunek 2. Strategia aktywów obrotowych w gospodarstwach rolniczych o typie uprawy polowe
Figure 2. Strategy of current assets in farms of the fieldcrops type

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

większych niż 16 ESU zarządzający utrzymywali wyższy poziom aktywów obrotowych. Większa skala produkcji mogła skłaniać rolników prowadzących gospodarstwa o typie „uprawy polowe” do posiadania większych powierzchni magazynowych, w których plony mogły być przechowywane w oczekiwaniu na wyższe ceny na rynku. W mniejszych gospodarstwach, w których aktywa obrotowe wykazywały stosunkowo niższy poziom, większość zbiorów sprzedawano na bieżąco wpływając równocześnie na ceny uzyskiwane od kontrahentów.

Na rysunku 3 wyznaczono charakter strategii aktywów obrotowych w ujęciu dochód-ryzyko w gospodarstwach o typie „krowy mleczne”. W porównaniu do badanej populacji gospodarstwa mleczarskie odznaczały się bardziej agresywnym charakterem stosowanej strategii majątku obrotowego. Niższy niż w gospodarstwach innych typów poziom aktywów obrotowych związany był bezpośrednio ze specyfiką prowadzonej działalności, w której m.in. nie było możliwości magazynowania wytworzonej produkcji. Bez względu na wielkość ekonomiczną gospodarstwa o typie „krowy mleczne” charakteryzowały się podobnym stosunkiem aktywów operacyjnych do aktywów obrotowych, który znacznie przewyższał poziom obserwowany w całej badanej populacji. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw o typie „krowy mleczne” obserwowano spadek udziału pozostałych aktywów obrotowych w aktywach obrotowych ogółem, co wskazywało na wzrost agresywności zarządzających w kwestiach związanych z płynnością finansową. Regularność produkcji i sprzedaży w gospodarstwach o typie „krowy mleczne” pozwalała redukować rezerwy najbardziej płynnych aktywów niezbędnych do zagwarantowania ciągłości produkcji.

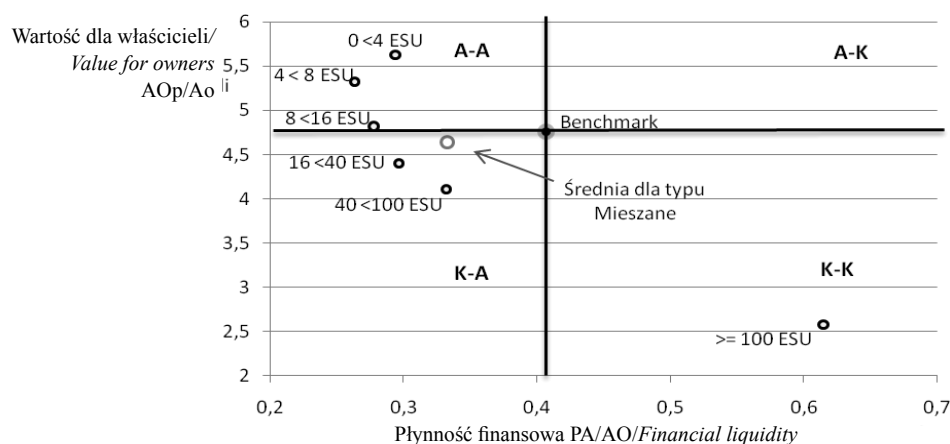

Rysunek 3. Strategia aktywów obrotowych w gospodarstwach rolniczych o typie krowy mleczne
Figure 3. Strategy of current assets in farms of the milk type

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Charakter strategii aktywów obrotowych w ujęciu dochód-ryzyko stosowanej w gospodarstwach o typie mieszane w zależności od wielkości ekonomicznej przedstawiono na rysunku 4. Strategia aktywów obrotowych wszystkich gospodarstw o typie „mieszane” wykazywała umiarkowany charakter. Niewyspecjalizowane gospodarstwa wykazywały bardziej konserwatywne podejście do kwestii związanych z wartością dla właścicieli poprzez niższą niż w całej badanej populacji relację aktywów operacyjnych do aktywów obrotowych. Pod względem płynności finansowej gospodarstwa o typie „mieszane” utrzymywały niższy poziom pozostałych aktywów obrotowych. W mniejszych gospodarstwach, o wielkości ekonomicznej do 16 ESU, strategia aktywów obrotowych w ujęciu dochód-ryzyko przyjmowała charakter agresywny. Wskazuje to na mniejszy udział aktywów obrotowych w aktywach gospodarstwa oraz o niższym poziomie utrzymywanych w gospodarstwie najpłynniejszych aktywów. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (16-100 ESU) zarządzający gospodarstwami wybierali umiarkowany charakter stosowanej strategii. Większe gospodarstwa wykazywały niższy poziom aktywów operacyjnych w stosunku do obrotowych, jednocześnie nie zwiększając w ich strukturze udziału tych najbardziej płynnych. Tylko w gospodarstwach o typie mieszane i wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU stosowana strategia aktywów obrotowych przyjmowała konserwatywny charakter. Wielokierunkowa produkcja na dużą skalę spowodowała wzrost udziału aktywów obrotowych w stosunku do operacyjnych. Utrzymanie różnorodnych cykli produkcyjnych na dużą skalę wymagało od zarządzających posiadanie znacznej ilości aktywów obrotowych o wysokiej płynności.

Rysunek 4. Strategia aktywów obrotowych w gospodarstwach rolniczych o typie mieszane

Figure 4. Strategy of current assets in farms of the mixed type

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano kilka wniosków.

1. Charakter stosowanej w gospodarstwach rolniczych strategii aktywów obrotowych w ujęciu dochód-ryzyko wykazywał zróżnicowanie w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej zarządzający utrzymywali wyższy niż w całej grupie poziom aktywów obrotowych w stosunku do operacyjnych, co świadczy o konserwatywnym podejściu do generowania wartości dla właścicieli. W gospodarstwach o większej skali produkcji wzrastał również udział najbardziej płynnych aktywów obrotowych, świadcząc o większej awersji rolników do ryzyka utraty płynności finansowej. Bez względu na typ prowadzonej produkcji duża skala działalności skłaniała zarządzających do utrzymywania większego poziomu aktywów obrotowych, które zabezpieczały ciągłość realizowanego cyklu produkcyjnego.
2. Specyfika prowadzonej produkcji wywiera duży wpływ na poziom aktywów operacyjnych i obrotowych wykorzystywanych w produkcji. Gospodarstwa o typie „uprawy polowe” charakteryzowały się konserwatywnym nastawieniem zarówno w zakresie wartości dla właściciela, jak i płynności finansowej. Natomiast typy rolnicze produkujące żywność, której nie można magazynować, ale za to gwarantujące regularne przychody (krowy mleczne), na tle całej populacji prezentowały wysokie ukierunkowanie na wartość dla właścicieli i agresywne podejście do płynności finansowej.

3. Najmniejsze gospodarstwa, bez względu na charakter prowadzonej działalności, wykazywały najbardziej agresywne podejście zarówno w kwestii wartości dla właściciela, jak i płynności finansowej. Powodem tego mogą być dodatkowe źródła utrzymania rolników mających inne źródła przychodów zasilających budżet domowy. Mała skala produkcji w gospodarstwie nie zapewni źródeł utrzymania dla rolnika i jego rodziny, natomiast dodatkowe regularne wpływy np. ze stosunku pracy, stanowią zabezpieczenie ciągłości prowadzonej produkcji w gospodarstwie, a tym samym skłaniają rolników do mniejszych rezerw płynnych aktywów.

Literatura

- Kubiak J.** 2005: Hierarchia krótkoterminowych źródeł finansowania przedsiębiorstwa. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, 85.
- Osuch D., Goraj L., Mańko S., Płonka R.** 2009: Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN. IERiGZ-PIB, Warszawa, 27-37.
- Ryś M.** 2003: Strategie płynności finansowej a prognozowanie upadłości przedsiębiorstw. *Bank i Kredyt*, 11-12, 101.
- Wasilewski M.** 2004: Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych. Wyd. SGGW, Warszawa, 93.
- Wędzki D.** 2003: Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa. Oficyna Ekonomiczna, Warszawa, 121.

Summary

The following paper presents the strategies of current assets, which are the sub-strategy of liquidity strategy in terms of income – risk. The conducted depending on the economic size unit and this type of agricultural production. The object of research were all households an attempt to research the Polish FADN. The research covered the period of 2008. The nature of the farms used a sub-strategy of current assets in terms of income - risks showed many variations depending on the economic size and type of production.

Adres do korespondencji:

mgr Tomasz Felczak
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Zakład Rachunkowości, Finansów Przedsiębiorstw i Bankowości
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 42 43
mail: tomasz_felczak@sggw.pl